

**ПОВЕРНЕНІ З НЕПАМ'ЯТІ:
В.Я. ДЖУНКОВСЬКИЙ (1767-1826) – ПЕРШИЙ ІСТОРИК
ВІТЧИЗНЯНОЇ МЕДИЦИНИ, БІБЛІОТЕКАР І БІБЛІОГРАФ**

Березюк Ніна Михайлівна

Головний бібліограф Центральної наукової бібліотеки Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна, м.Харків.

Кожний етап перебудови суспільства викликає активний інтерес до історії, історії культури. Сучасна історична доба, з притаманною їй демократизацією, уможливила виплеск інноваційних процесів у всіх сферах життєдіяльності, в тому числі і в такій „консервативній” галузі як бібліотечна справа. Характерною ознакою часу є також активізація бібліотекознавчих досліджень. Свідомством цього можна вважати розширення їх наукових напрямів, публікацію ґрунтовних аналітичних матеріалів, пов'язаних з інноваційною діяльністю бібліотек, а також історико-

бібліотекознавчих досліджень, зокрема матеріалів, присвячених відомим і невідомим постатям, з якими асоціюється історія українського бібліотекознавства. Саме останніх, за даними анкетування, бракує у спеціалізованих фондах наших провідних бібліотек.

Одне з досліджень подібного роду відбулося в Центральній науковій бібліотеці Харківського університету. Результати його вийшли за межі поставленої мети і мають безпосереднє відношення до медичної науки.

У 1824 р. у Харківському університеті було видано перший систематичний друкований «Каталог книг библиотеки Харьковского университета» латинською мовою, куди було включено 6266 записів.

Укладачем його був ректор Василь Якович Джунковський. Унікальний факт поєднання цієї копіткої роботи з викладанням, обов'язків ректора і професора університету, високий професійний рівень укладача, викликали припущення про наявність у нього певного досвіду. Знайомство із біографічними даними підтвердило наші припущення. Син священика з повітового міста Лебедин (нині Сумська область), вихованець Харківського колегіуму, волонтер шпитальної школи при Генеральному військовому сухопутному шпиталі (С.-Петербург), вчитель грецької мови, а згодом перекладач Державної медичної колегії, В.Я. Джунковський у 1799 р. склав перший друкований каталог Російської імператорської медичної колегії, який було видано. Подальша доля його була пов'язана зі створеною в Петербурзі Медико-хірургічною академією, куди його було запрошено в якості вчителя російської, латинської і грецької мов. З 1803 по 1818 рр. В.Я. Джунковський – бібліотекар Медико-хірургічної академії. Він практично створив бібліотеку академії, уклав і видрукував її каталог книг (1809), каталог дисертацій (1816). У 1818 р. Міністерство народної освіти направляє В.Я. Джунковського до Харківського університету. Ординарний професор кафедри грецької мови і словесності, декан, проректор він у 1821 р. обирається ректором університету. Цю посаду він обіймав до 1826 р. На той час бібліотека, впродовж двох десятиліть керована іноземними вченими, знаходилась у важкому стані, не в змозі забезпечити найнеобхідніші потреби університету. Розуміючи це, В.Я. Джунковський, не дивлячись на адміністративне, педагогічне навантаження, «... из одного усердия к общей пользе», на протязі 1822-24 рр. суміщав основну діяльність з виконанням обов'язків бібліотекаря.* За часів його керівництва було впорядковано облік фонду, введено першу прошнуровану облікову книгу. Йому належить заслуга у створенні першого друкованого систематичного каталога університетської бібліотеки, в історію якої він увійшов як четвертий бібліотекар. На жаль, цей каталог не став об'єктом бібліотекознавчого дослідження. Тільки майже через 200 років в біографії цієї непересічної людини було висвітлено бібліографічну діяльність. Розкрила цю невідому грань видана Харківським університетом монографія «Неизвестный В.Я. Джунковский: ректор

*Так за Уставом 1804 р. іменувався керівник університетської бібліотеки

Харьковского университета (1821-1826)». Видання спонукало фахівців і науковців зробити перший бібліотечно-бібліографічний аналіз каталога В.Я. Джунковського. За ствердженням науковців цей каталог започаткував українське каталогознавство, а професор Харківського університету В.Я. Джунковський був одним з перших професіоналів-каталогізаторів, предтечею Харківської бібліотечної школи.

На жаль, в історичній бібліографістиці не вдалося виявити ні однієї публікації, яка б висвітила внесок В.Я. Джунковського в медичну науку, його перекладацьку, громадську діяльність. Дослідження великого кола джерел дозволило „матеріалізувати” пам'ять практично невідомої діяльності ректора Харківського університету.

На початку XVIII ст., коли медична наука в Росії тільки починала стверджувати свою самостійність, найголовнішою проблемою була відсутність медичної літератури. «До сих пір у нас немає ні однієї книги з медицини на російській мові», – писав у 1782 р. видатний вчений Д.С. Самойлович.

Медична колегія розгортає роботу з перекладу книг іноземних вчених-медиків. Серед перекладачів видатні вітчизняні медики. Знання європейських і класичних мов, ерудиція, працездатність В.Я. Джунковського-перекладача роблять його відомим серед медичної громадськості. За неповними даними йому належать переклади більше 30 праць, в т.ч. праці І.Г. Еллізена, О. Гунна, Х.П. Мурзінни, І.Т. Ловіца (з німецької), Я.В. Вілліє (з англійської), Л.Б. Гітона-Морво (з французької), а також фундаментальна класична праця К. Шпренгеля «Критическое обозрение состояния врачебной науки в последнем десятилетии». Згодом за підручниками іноземних вчених у перекладі В.Я. Джунковського вчилися студенти в університетах Росії.

Але повернемось до періоду діяльності В.Я. Джунковського у Петербурзькій Медико-хірургічній академії. Бібліотекаря залучають до підготовки Статуту академії, до діяльності комітету по створенню медичного журналу і написанню історії медицини. У 1811 р. видано «Всеобщий журнал врачебной науки», в трьох перших номерах якого було опубліковано працю В.Я. Джунковського «Краткое обозрение врачебной науки в России с древнейших до нынешних времен». Вона включала матеріали з історії медицини майже за тисячу років (1091 до 1918 рр.). До століття створення Медико-хірургічної академії у четвертому номері «Всеобщего журнала врачебной науки» (1811) публікується нарис В.Я. Джунковського «Императорская медико-хирургическая академия в нынешнем ее состоянии». Саме бібліотекар став першим історіографом Академії. У період з 1811 до 1816 рр. в журналі вміщено десятки статей, присвячених видатним медикам в т.ч. українським вченим і лікарям XVIII - початку XIX ст.: Н.К. Карпинського, Ф. Тіхорського, Д.С. Самойловича, Г.І. Базілевича, К.І. Щепіна, М. Багрянського та ін. Біографічні нариси В.Я. Джунковського це персоніфікована історія медицини. В цьому плані його можна вважати істориком української медицини.

У фундаментальній бібліографії, укладеній професором, доктором медичних наук Д.М. Російським «История всеобщей и отечественной медицины и здравоохранения: Библиография (1996-1954)» М., 1956. – 938с., розділ «История медицины» відкривається хронологічно першою працею В.Я. Джунковського «Краткое обозрение врачебной науки в России с древних и до нынешних времен ». Історики медицини Л.Ф. Змеев, Г.М. Прозоров, Д.М. Російський, С.М. Громбах, В.П. Зубов, Б.Н. Палкін, В.Я. Плющ вважали В.Я. Джунковського першим істориком вітчизняної медицини.

На жаль, перший в Росії медичний часопис «Всеобщий журнал врачебной науки» видавався невеликим накладом. Мабуть цим пояснюється той факт, що оригінальні роботи В.Я. Джунковського з історії медицини залишилися невідомими історикам медицини. У 1816 р. видання його припинилось. Видані номери вже давно стали бібліографічною рідкістю, а ім'я першого історика вітчизняної медичної науки не згадується в сучасних посібниках і історико-медичних публікаціях.

Проведене дослідження, перша бібліографія творчого доробку В.Я. Джунковського дозволили відновити об'єктивну біографію ректора Харківського університету. Додане до монографії репринтне перевидання праці В.Я. Джунковського «Краткое обозрение врачебной науки в России с древних до нынешних времен» через 200 років повертається в історію медицини, яка спільно з окремими історико-медичними розробками має увійти в історико-медичну освіту сучасного лікаря. Ім'я В.Я. Джунковського повинне зайняти гідне місце в історії медичної науки.